

Кирилюк Олександр Сергійович
*Слухач навчальної групи 8208,
Національний університет оборони
України*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРЯДКУ ВВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті досліджуються актуальні проблеми правового регулювання порядку введення та функціонування режиму воєнного стану в Україні. На основі аналізу конституційних норм, положень Закону України "Про правовий режим воєнного стану" та практики їх застосування з 24 лютого 2022 року виявлено низку системних проблем: невизначеність критеріїв для встановлення строків воєнного стану, відсутність законодавчих обмежень дискреції Президента у цьому питанні, колізії у повноваженнях органів державної влади, недостатня регламентація обмежень конституційних прав і свобод. Особливу увагу приділено критичному аналізу термінологічної невизначеності таких понять, як «загроза нападу» чи «небезпека державній незалежності», що створює простір для надмірної дискреції та суб'єктивізму в юридичній оцінці підстав для введення особливого режиму. Виявлено прогалини у законодавстві щодо встановлення граничних строків дії воєнного стану та відсутності чітко регламентованої процедури його продовження.

Автор обґрунтовує необхідність оптимізації часових рамок прийняття рішень: в умовах сучасної високоінтенсивної війни дводенний строк затвердження указу Верховною Радою може бути завеликим, що зумовлює пропозицію скорочення цього терміну до 24 годин для забезпечення оперативної відсічі агресії.

Окремим блоком досліджено механізм обмеження конституційних прав і свобод. Констатовано, що хоча ст. 64 Конституції визначає перелік невідчужуваних прав, ст. 8 профільного Закону містить широкі та оціночні формулювання щодо можливих обмежень (військово-квартирна повинність, регулювання роботи медіа тощо). Це породжує ризики порушення принципів пропорційності та мінімальності втручання, вироблених практикою ЄСПЛ. Наголошено на відсутності обов'язку влади обґрунтовувати необхідність кожного окремого обмеження та механізмів їх перегляду протягом дії воєнного стану.

Зроблено висновок про необхідність удосконалення законодавства в частині конкретизації підстав введення режиму, уточнення повноважень суб'єктів та впровадження чітких критеріїв пропорційності при обмеженні прав людини.

Ключові слова: правовий режим, воєнний стан, конституційні права і свободи, парламентський контроль, національна безпека, обмеження прав людини.

Kyryliuk Oleksandr

*National University of Defense of
Ukraine, Student of study group 8208*

CURRENT PROBLEMS OF THE PROCEDURE FOR THE INTRODUCTION OF THE LEGAL REGIME OF MARTYR STATE

Abstract. The article examines the current problems of legal regulation of the procedure for introducing and operating martial law in Ukraine. Based on the analysis of constitutional norms, provisions of the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" and the practice of their application since February 24, 2022, a number of systemic problems have been identified: uncertainty of the criteria for establishing the duration of martial law, the absence of legislative restrictions on the President's discretion in this matter, conflicts in the powers of state authorities, insufficient regulation of restrictions on constitutional rights and freedoms. Particular attention is paid to a critical analysis of the terminological uncertainty of such concepts as "threat of attack" or "danger to state independence", which creates space for excessive discretion and subjectivity in the legal assessment of the grounds for introducing a special regime. Gaps in the legislation regarding the establishment of the maximum duration of martial law and the absence of a clearly regulated procedure for its extension have been identified.

The author justifies the need to optimize the time frame for decision-making: in the conditions of a modern high-intensity war, the two-day period for the approval of a decree by the Verkhovna Rada may be too long, which leads to the proposal to reduce this period to 24 hours to ensure the prompt rebuff of aggression.

A separate block examines the mechanism for restricting constitutional rights and freedoms. It is stated that although Art. 64 of the Constitution defines a list of inalienable rights, Art. 8 of the relevant Law contains broad and evaluative

formulations regarding possible restrictions (military service, regulation of the work of the media, etc.). This creates risks of violating the principles of proportionality and minimal interference developed by the practice of the ECHR. It is emphasized that the authorities are not obliged to justify the need for each individual restriction and mechanisms for reviewing them during the duration of martial law.

The conclusion is made about the need to improve legislation in terms of specifying the grounds for introducing the regime, clarifying the powers of subjects, and introducing clear criteria for proportionality when restricting human rights.

Keywords: legal regime, martial law, constitutional rights and freedoms, parliamentary control, national security, restrictions on human rights.

Постановка проблеми

Правовий режим воєнного стану є одним із найважливіших інститутів конституційного права, покликаним забезпечити баланс між ефективним захистом національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини в умовах збройної агресії. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року та введення на всій території держави режиму воєнного стану актуалізувало численні теоретичні та практичні проблеми правового регулювання цього інституту.

Тривале функціонування України в умовах воєнного стану виявило системні недоліки чинного законодавства: невизначеність критеріїв для встановлення строків дії режиму, відсутність законодавчих меж дискреційних повноважень Президента, неузгодженість окремих конституційних та законодавчих норм, недостатню визначеність процедурних аспектів продовження воєнного стану, відсутність чітких критеріїв допустимих обмежень прав людини, слабкість механізмів парламентського та судового контролю. Ці проблеми не лише ускладнюють практичне застосування норм права, але й створюють ризики для демократичного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика правового режиму воєнного стану досліджувалась у працях вітчизняних науковців, зокрема В.Й. Пашинський, С.О. Кузніченко, М.М. Прохоренко, В.В. Сокурєнко, В.В. Колюх, Топольницький, Н.Ю. Цибульник, Д.Б.Ступак та ін. Однак, незважаючи наявність значної кількості досліджень за визначеною проблематикою, науковцями не були в повній мірі

враховано сучасний практичний досвід функціонування держави в умовах воєнного стану.

Мета статті

Мета статті – виявити основні проблеми правового регулювання порядку введення та функціонування режиму воєнного стану в Україні та запропонувати науково обґрунтовані шляхи їх вирішення.

Основний матеріал статті

Правовою основою режиму воєнного стану в Україні є Конституція України (статті 85, 106, 64) [1], Закон України “Про правовий режим воєнного стану” від 12 травня 2015 року № 389-VIII [2], а також інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти функціонування держави в особливий період.

Згідно зі статтею 106 Конституції України, Президент України у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни, а у разі збройної агресії проти України – приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань. Відповідно до статті 85 Конституції, Верховна Рада України за поданням Президента України приймає рішення про введення воєнного стану [3].

Стаття 1 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” визначає воєнний стан як "особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень”.

Пропозиції щодо його введення на розгляд Президента України подає Рада національної безпеки і оборони України. У разі прийняття позитивного рішення, Президент України видає відповідний указ і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проєкт закону. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною

Радою України, негайно оголошується через засоби масової інформації та офіційно оприлюднюються і набирає чинності.

Разом з тим, аналіз конституційних норм виявляє певну невизначеність підстав для введення воєнного стану. Стаття 106 оперує такими поняттями як "загроза нападу", "небезпека державній незалежності", "збройна агресія", проте навіть спеціальні закони України не містить їх чітких дефініцій та критеріїв. Це створює простір для суб'єктивної оцінки та потенційних зловживань як в юридичній так і політичній площині. З огляду на це, можна констатувати, що Конституція надає Президенту України досить широкі дискреційні повноваження щодо оцінки наявності підстав для внесення подання про введення воєнного стану. Відсутність чітких, об'єктивних критеріїв створює ризик свавільного застосування цього інституту. Хоча в умовах реальної збройної агресії ці ризики мінімальні, у довгостроковій перспективі необхідні додаткові гарантії проти можливих зловживань.

Також, слід звернути увагу на процедурні аспекти введення та продовження воєнного стану. Так, відповідно до статті 6 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", в указі Президента України про введення воєнного стану зазначаються: обґрунтування необхідності введення, межі території, дата і час початку дії, строк, на який він вводиться, а також перелік тимчасових обмежень. Де ключовою проблемою, що підтверджена досвідом, є те, що цей закон не встановлює ані мінімального, ані максимального строку, на який може бути введено воєнний стан. Строк визначається виключно на розсуд Президента України без будь-яких законодавчих обмежень. Це створює ситуацію необмеженої дискреції, коли теоретично воєнний стан може бути введено одразу на невизначений або надто тривалий строк.

Стаття 5 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" передбачає, що у разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану Президент України видає відповідний указ і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження. Водночас, Верховна Рада України, для затвердження цього указу, збирається на засідання без скликання і має на це дводенний строк.

Слід зауважити, що в умовах сучасних збройних конфліктів високої інтенсивності, дводенний строк введення правового режиму воєнного стану може створити загрози для своєчасної та ефективною відсічі збройної агресії. На нашу думку, з врахуванням розвитку способів та методів ведення збройних конфліктів, встановлення правового статусу перебування держави в стані відбиття збройної агресії необхідно здійснювати без затримок. Це надасть можливість своєчасного та ефективного застосування всіх правових

інструментів, що передбачені таким правовим режимом, для відбиття збройної агресії. Закріплення граничного строку (наприклад, 24 години), або надання таких повноважень виключно Президенту України, за визначених умов, підвищило б правову визначеність та надійність системи захисту держави в умовах збройної агресії.

Окрему уваги слід приділити питанню продовження дії правового режиму воєнного стану. Відповідно до статті 7 Закону “Про правовий режим воєнного стану”, воєнний стан припиняється після закінчення строку, на який його було введено. Водночас Закон не містить окремої статті, присвяченої процедурі продовження воєнного стану. З аналізу статті 6 випливає, що і підтверджено практикою, продовження здійснюється у такому ж порядку, як і його введення.

В Україні продовження дії правового режиму воєнного стану здійснювали 2 рази на 30 днів, та 16 разів на 90 днів, і то, шляхом внесення змін в перший указ Президента України та відповідний закон України [4]. Однак слід зауважити, що якщо при первинному введенні існує вимога щодо "обґрунтування необхідності введення воєнного стану", то щодо продовження така вимога прямо не передбачена і на теперішній час внесення змін здійснюється на підставі продовження збройної агресії проти України.

Окремий аспект запровадження правового режиму воєнного стану – можливість обмеження конституційних прав і свобод.

Стаття 64 Конституції України встановлює, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Водночас Конституція гарантує, що не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 55–63 Конституції України (рівність, недоторканність життя, недоторканність людини, повага до гідності, свобода світогляду, право на юридичну допомогу, право звертатись до суду тощо).

Стаття 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” містить перелік з 18 пунктів можливих тимчасових обмежень прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, включаючи: тимчасову заборону виїзду громадян України за кордон, цензуру, обмеження руху транспортних засобів, вилучення зброї, обмеження свободи пересування, примусове відчуження майна тощо. Водночас, перелік обмежень, передбачений статтею 8 Закону, є надзвичайно широким та сформульований у загальних, оціночних термінах. Наприклад: встановлювати для фізичних осіб військово-квартирну повинність – як саме? За якими критеріями?; регулювання роботи цивільних радіостанцій, телевізійних центрів і друкарень – що означає “регулювання”? Які межі

втручання?; заборона мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів – які саме заходи підпадають під поняття “масових”? Така невизначеність надає надмірну дискрецію органам виконавчої влади та створює ризики свавільних обмежень без чіткого правового обґрунтування.

В даному випадку, законодавство не містить чітких критеріїв, які б дозволяли оцінити пропорційність та необхідність кожного конкретного обмеження. Принципи, вироблені практикою Європейського суду з прав людини (необхідність у демократичному суспільстві, адекватність, мінімальність втручання), не деталізовані у національному законодавстві.

Стаття 8 Закону не передбачає обов'язку: обґрунтовувати кожне конкретне обмеження окремо; доводити, що обмеження є мінімально необхідним; розглядати альтернативні, менш обтяжливі заходи; встановлювати конкретні строки кожного обмеження. Це призводить до ситуації, коли обмеження можуть запроваджуватись “на всякий випадок”, без реальної необхідності.

Окремий аспект таких обмежень, це строк на який вони можуть бути встановлені. Стаття 64 Конституції прямо вимагає зазначення строку дії обмежень, що дублюється і в Законі України “Про правовий режим воєнного стану” (стаття 6). Однак на практиці, у відповідному указі Президента України зазначено, що обмеження прав і свобод можливі протягом дії правового режиму воєнного стану. Причому законодавство не визначає порядку перегляду необхідності скасування чи запровадження тих чи інших обмежень прав і свобод.

Також, слід наголосити, що на теперішній час відсутні чіткі розмежування повноважень між суб'єктами запровадження заходів правового режиму воєнного стану або порядок їх розмежування.

Висновки

Отже, досвід запровадження правового режиму воєнного стану в Україні доводить необхідність удосконалення його нормативно-правового регулювання, зокрема: уточнення підстав введення правового режиму воєнного стану; часу його введення (скорочення строку реакції держави на військові загрози такого рівня); встановлення порядку продовження дії правового режиму воєнного стану; удосконалення і конкретизація заходів що обмежують конституційні права і свободи [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Законодавство України. оф. вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/find/a?text=%D0%9F%D1%80%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83+%D0%B4%D1%96%D1%97+%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83+%D0%B2+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96&textl=1&bool=and> (дата звернення: 12.12.2025).
5. Ступак Д.Б. Теоретико-правові засади адміністративно-правового режиму воєнного стану в Україні // Актуальні проблеми розвитку сучасного адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: монографія/кол.авт.; за заг. ред. О.П.Орлюк, П.В.Діхтієвського. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка; Навчально-науковий інститут права. 2022. С.906 – 941.

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of 28 June 1996 No. 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 1996. No. 30. Art. 141.
2. On the Legal Regime of Martial Law: Law of Ukraine of 12 May 2015 No. 389-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine). 2015. No. 28. Art. 250.
3. On the Introduction of Martial Law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine of 24 February 2022 No. 64/2022. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (accessed: 12 December 2025).
4. Legislation of Ukraine: Official Web Portal of the Parliament of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/find/a?text=%D0%9F%D1%80%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83+%D0%B4%D1%96%D1%97+%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83+%D0%B2+%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96&textl=1&bool=and> (accessed: 12 December 2025).

5. Stupak, D.B. (2022). Theoretical and Legal Foundations of the Administrative-Legal Regime of Martial Law in Ukraine. In: Orliuk, O.P., Dikhtievskiy, P.V. (eds.). *Current Issues of the Development of Modern Administrative Law and Administrative Procedure in Ukraine*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Law, pp. 906–941.